

Bilaga 5: Det civila samhällets nytta och ekonomiska bidrag till samhällsekonomin

En diskussion kring möjligheten att mäta det ekonomiska bidraget samt en uppskattning av detsamma.

Introduktion och bakgrund

Med civilsamhälle åsyftas i denna text *'den arena – skild från staten, näringslivet och familjen där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen. Här ingår ideella föreningar, icke vinstutdelande organisationer inom välfärden, stiftelser och trossamfund, men även nätverk samt andra former av engagemang'*¹. Engagemang från deltagare kommer att betecknas som frivilligt arbete och kan både bestå i oavlönat arbete samt arbete som ger någon form av ersättning till den som utför det. Begreppet ideell sektor kan därför bli missvisande då det finns många organisationer som å ena sidan är en ideell förening, men som å andra sidan har anställd personal för att bedriva sin verksamhet. En viss form av oavlönat ideellt arbete kan inte beräknas då offentlig statistik bygger på att organisationen, föreningen eller samfälligheten har ett organisationsnummer (Skatteverket, 2023). Allt oavlönat ideellt arbete som bedrivs i grupperingar som saknar organisationsnummer är idag inte möjligt att beräkna och därför inte heller att estimeras eller på annan grund skapa antaganden om. Detta arbete är därför inte medräknat i följande beräkning.

Fokus för den här texten är att ge perspektiv och i viss mån problematisera hur det frivilliga arbetet inom civilsamhället kan kläs i termer av ekonomisk nytta eller, sett ur ett delvis annat perspektiv, som en medskapare till välfärden. Avslutningsvis presenteras en uppskattning av förädlingsvärdet som frivilligt arbete skapar i Gävleborgs län och de värden som frivilligt arbete skapar för samhället i stort. Denna uppskattning är grovt beräknad och bygger på antaganden som redovisas senare i beräkningsdelen

Men varför detta intresse för att värdera civilsamhällets insatser ekonomiskt? Några skäl till att värdera det frivilliga arbetet kan variera från att vilja främja social avkastning på investeringar, visa på civilsamhällets samhälleliga betydelse eller för att möjliggöra ekonomiska jämförelser mellan olika sektorer i samhället (Orlowski & Wicker, 2015: 2673). Andra argument kan handla om att synliggöra och uppmärksamma det frivilliga arbetet i jämförelse med ex omfattningen på givandet i ett land eller offentliga utgifter inom ett specifikt område (Andersen & Segnestam Larsson, 2016). Det argumenteras ibland även att bristen på ekonomiska mått av värdet på det frivilliga arbetet skulle kunna motverka politiskt stöd eller negligera det frivilliga arbetets nytta och funktion samt att det hindrar samhället från att använda det frivilliga arbetet på ett effektivt sätt (Salamon, Sokolowski & Haddock, 2011: 220). Flera forskare menar att det som inte kan mätas inte heller kan styras (Andersen & Segnestam Larsson, 2016).

¹ Regeringen. "En politik för det civila samhället". Regeringens proposition 2009/10:55

Frivilligt arbete har i svensk forskning föreslagits betyda *'arbetsuppgifter som utförs obetalt och inom ramen för en organisation eller förening'* (von Essen, Jegermalm och Svedberg, 2015: 11). Sett ur ett annat perspektiv kan det också definieras genom att förtydliga vad det inte är, det är inte *'biologiskt nödvändigt, inte betalt eller påtvingat arbete och inte heller spontan hjälp'* detta lägger fokus på att det frivilliga arbetet bedrivs i någon form av organiserad verksamhet (Salamon, Sokolowski & Haddock, 2011). Det handlar alltså om obetalt arbete som genomförs utan tvång. Kort sammanfattat kan det frivilliga arbetet sägas vara definierat på olika sätt i olika forskningstraditioner vilket naturligtvis påverkar studiernas resultat då definitionen styr vad som studeras och hur det studeras. Nedan kommer en kort översikt över tre vanliga metoder, det finns fler mindre vanliga metoder, som används för att värdera frivilligt arbete vilket synliggör hur definitionen av objektet påverkar slutsatser som dras ur forskningen om det frivilliga arbetet. Det bör samtidigt betonas att frivilligt arbete kan avlönas i viss mån för den aktiva tid en person lägger på sitt engagemang – ex arvoden beräknade per timme. Statistiken som används i den avslutande delen kan därför inte alltid särskilja helt oavlönat arbete från arbete och engagemang som genererar någon form av ersättning, må den vara monetär eller på annat sätt gynna den specifika individen som utför arbetet.

The replacement cost method

Denna metod har översatts till återanskaffningsmetoden där frivilligarbetaren ses som en ersättare till en annars betald utförare (se ex Bowman & Wood 2009; Salamon, Sokolowski & Haddock 2011; Mook, Handy & Quarter 2007; Solberg, 2003). Metoden fokuserar på hur mycket det skulle kosta att ersätta det frivilliga arbetet med en person som genomför samma arbete. Tanken är att *'vinsten av det frivilliga arbetet'* skulle kunna beräknas utifrån hur mycket det bidrar till genom att se det som vinsten av att arbetet inte utförs av en avlönad person. Arbetets värde skulle också kunna värderas genom att ta reda på hur mycket de som tar emot produkten av arbetet tycker att det är värt. Metoden har mötts med kritik inifrån forskarsamhället då den bygger på förenklingar i och med att det inte är säkert att antal arbetade timmar motsvarar det arbete som en avlönad skulle kunna göra på samma tid och att arbetet inte heller tar hänsyn till frivilligarbetarens kompetenser, utbildningar eller erfarenheter (se till exempel Bowman, 2009; Graff, 2009; Sajardo, 2011; Orłowski & Wicker 2014). Det finns alltså skäl för att det frivilliga arbetets ekonomiska värde överskattas eftersom frivilligarbetaren kanske inte är lika produktiv som en professionell utförare.

The opportunity cost method

Ett annat perspektiv på hur det frivilliga arbetet är värdeskapande skulle vara att se den som utför det frivilliga arbetet som någon som 'donerar' sin tid till att utföra frivilligt arbete. Värdet av arbetet skulle ur detta perspektiv vara den minsta lön som personen skulle acceptera för att utföra samma arbete som lönearbetare eller hur mycket personen skulle ha kunnat tjäna om den valt att utföra ett ordinarie arbete under den tid som personen i stället utför frivilligarbete. Denna metod kan anses brista i precision då arbetet som personen skulle kunnat utföra som lönearbetare kan variera stort mellan advokater, lärare och lokalvårdare (Foster, 2013; Brown, 1999; Roy & Ziemek, 2000; Sajardo, 2011; Salamon, Sokolowski & Haddock 2011, Orłowski & Wicker, 2014). Tiden som personen 'donerar' kan med andra ord vara olika mycket värd för olika personer. I ekonomiska termer menar forskare att även denna metod riskerar att övervärdera det frivilliga arbetets värde. Vänder en på perspektivet uppstår också frågan om hur mycket den som utför det frivilliga arbetet själv tycker att det är värt (Foster, 2013).

The output method

Denna modell mäter den ekonomiska nyttan i form av priset av den samhällsnytta som det frivilliga arbetet genererar. Men då det frivilliga arbetet kan utföras i relation till personer som inte har medel att betala för dylika tjänster blir det svårt att avgöra ett marknadsvärde på tjänsten (Salamon, Sokolowski & Haddock, 2011; Sajardo & Serra, 2011). Hur mycket tjänsten eller servicen är värd på en marknad som saknar motsvarighet i det omgivande samhället är därför omöjlig att beräkna. Det frivilliga arbetets produkt skulle ur detta perspektiv bidra till samhällsnytta men vara omöjligt att sätta en prislapp på. Ett sätt att lösa detta på skulle vara att försöka undersöka värdet genom att uppskatta hur mycket den som tar emot tjänsten eller servicen skulle vara villig att betala för tjänsten givet att den utfördes i form av lönearbete.

Det övergripande problemet med att beräkna värde

Oavsett modell för beräkning av det ekonomiska värdeskapandet har forskare också visat på att frivilligt arbete kan komma med kostnader, som lokalkostnader, försäkringskostnader, sociala avgifter eller materialkostnader vilka är än svårare att beräkna (Sajardo & Serra, 2011: 882). Det är med andra ord, oberoende av metod, svårt att uppskatta ett marknadsvärde för arbetet, produkten och kostnaden för att tillhandahålla det frivilliga arbetets produkt, tjänst eller service. En sista invändning som forskare kommit med handlar om att värdet inte alltid är monetärt, människor utför frivilligt arbete av fler orsaker än monetär vinning. De kan engagera sig för ett värde de känner för, för att kämpa för rättvisa eller för att öka sin livskvalité genom att träffa

andra eller skapa någonting (Mook, Handy & Quarter, 2007; Wisener, 2009; Foster, 2013; Hotchkiss, 2014; Gaskin).

Beräkningarna nedan är med andra ord baserade på ganska grovhuggna antaganden samtidigt som de helt bortser från alla andra värden som det frivilliga arbetet kan sägas skapa då de helt enkelt är omöjliga att sätta en prislapp på icke monetära värden. Beräkningen beräknar vad som beräknas kan och är en uppskattning baserad på antaganden som nämnts ovan.

Det civila samhällets omfattning har belysts tidigare i denna rapport och därför kommer denna avslutande del att presentera beräkningar för hur mycket civilsamhället skapar i ekonomiska termer (förädlingsvärde) baserat på de antaganden som SCB gjort i en nationell kartläggning och som tidigare nämnda civilsamhällskartor sedan använt för att beräkna motsvarande värden i Västra Götaland, Uppsala och Värmland (Åberg, Larsson & Vega, 2025). En delvis förenklad bild av hur modellerna förhåller sig till varandra går att se i modellen nedan.

Modell för hur värdet av ideellt arbete beräknas utifrån tre vetenskapliga metoder

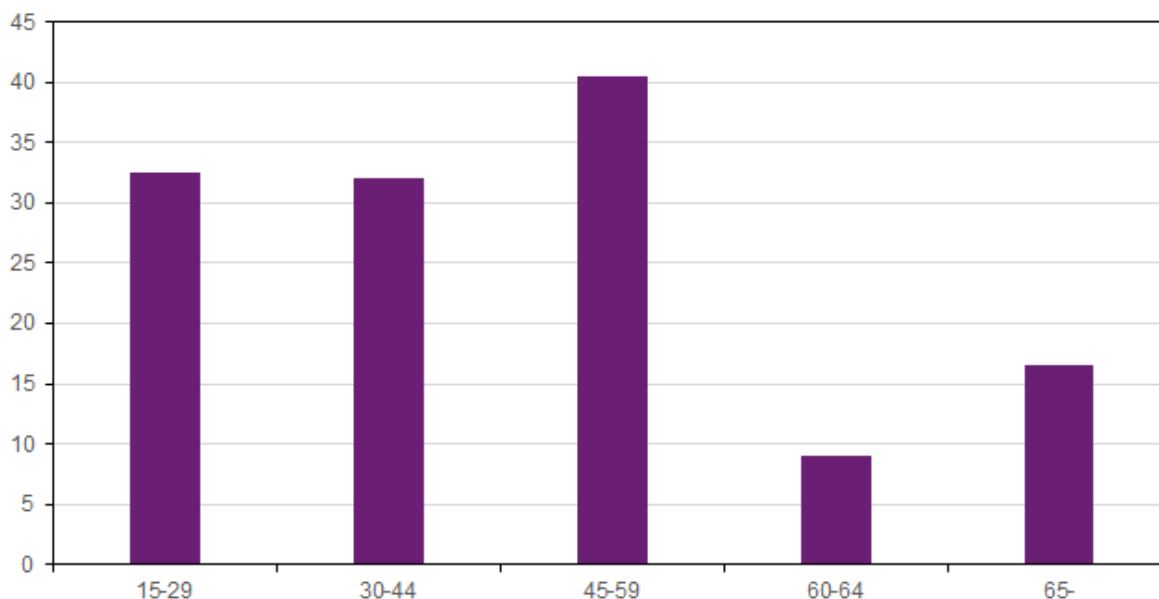
Genom att kombinera offentlig statistik från SCB och samtidigt göra ett antagande om att Gävleborg inte skiljer sig från riket (ett antagande som är svårt att både verifiera och falsifiera utifrån tillgänglig statistik). Så kan följande estimat göra avseende det ideella arbetets omfattning i Region Gävleborg genom att utgå från beräkningar på riket.

Åldersgrupp	Genomsnittligt antal arbetade timmar per månad	Genomsnittligt antal arbetade timmar per år givet att alla invånare utför ideellt arbete
16-24	20	240
25-39	13	156
40-54	14	168
55-64	13	153
65-74	15	180
75-84	22	264

Tabell 1 – beräkning av antal timmar som respektive åldersgrupp per månad och år

För att korrigera för eventuella avvikelser i värdet görs ett antagande om att den tid som ersätts är värd 200 respektive 250 kronor/timme men att den är värd mindre för en grupp yngre och äldre invånare (klargörs senare). Utifrån detta kan ett värde av BRP beräknas genom att ta hänsyn till befolkningens mängden i Regionen, antal uppskattade arbetade timmar per år och andelen av befolkningen som utför ideellt arbete. Andel av befolkningen som arbetar ideellt beräknas utifrån mätningar tidigare än 2024 vilket innebär ytterligare ett antagande i modellen, nämligen att andelen av befolkningen som arbetar ideellt är ett någorlunda stabilt mått – även detta antagande kan ifrågasättas men vi saknar uppgifter för 2024 och kan därför inte korrigera detta antagande utan tvingas estimerat värdet och förutsätta att graden av engagemang är relativt statiskt över tid.

I en tidigare undersökning har följande andelar av befolkningen som arbetar ideellt beräknats enligt följande:

Tabell 2 – beräkning av hur stora andelar i olika åldersgrupper som utför ideellt arbete

Som tidigare resonemang antyder är det rimligt att anta att detta värde är överskattat, speciellt eftersom kostnader för att ideellt arbete utförs inte har beräknats i modellen ovan. Resultatet ger därför endast en fingervisning om hur mycket arbetet är värt innan kostnader för detsamma räknas bort. Det är också möjligt att ifrågasätta om alla ålderskategoriers bidrag är lika mycket värt då produktiviteten för alla åldersgrupper hålls konstant – de yngre och äldre åldersgrupperna kan antas vara mindre produktiva än de som befinner sig i spannet 25-64 år. Beräkningen baseras med andra ord på flera antaganden som går att ifrågasätta men som det är svårt att korrigera för givet den statistik som finns tillgänglig och de begränsningar som de tidigare nämnda modellerna anger.

Om modellen modifieras så att gruppen 16-24 beräknas tillföra ett värde om 150 kronor per timme samt att grupperna 65-74 och 75-84 bidrar till ett värde om 100 kronor per timme (ett godtyckligt val av värde utifrån ett antagande om att produktiviteten inte är jämnt fördelad mellan åldersgrupper) så skulle det ideella arbetet bidra med någonstans mellan 2,6 och 3,9 procent av BRP vilket skulle betyda att det ekonomiska värdet minskar givet ett sådant antagande. Detta skulle generera ett monetärt bidrag om 2 och 3,15 miljarder per år. Viktigt att påpeka att följande antaganden är gjorda;

1. Att andel av befolkningen i Region Gävleborg som engagerar sig i ideellt arbete är densamma som generellt i riket.
2. Att ett genomsnittligt värde per arbetad timme motsvarar 150 kronor upp till 24 års ålder för att sedan värderas till 200-250 kronor upp till 65 år då den i genomsnitt värderas till 100 kronor per timme.
3. Att vissa fördelningar i engagemang fördelat på ålder är konstanta över tid.
4. Att produktiviteten (produkt/service/tjänst) i ideellt arbete skiljer sig åt mellan åldersgrupper på så sätt att unga upp till 25 år är lite mindre produktiva än dem mellan 25 och 64 år samt att produktiviteten återigen sjunker för gruppen mellan 65 och 84 år.

Det behöver också återigen förtydligas att det är rimligt att anta att värdet av ideellt arbete överskattas något samtidigt som det i detta specifika fall inte heller har varit möjligt att dra bort kostnader som uppstår i och med att ideellt arbete utförs. Summan är därför endast att betrakta som en fingervisning av ett ungefärligt värde av ideellt engagemang. Dock ligger dessa beräkningar i nivå med riket enligt de studier som SCB (SCB, 2023) och Ersta Sköndal genomförde 2019 (Segnerstam, Rådelid & Wester, 2019) och de regionprofiler som Uppland, Värmland och Västra Götaland tagit fram. Beräkningen har sett ur detta perspektiv stöd i en generell bild av det ideella arbetets värde i relation till andra liknande beräkningar – dock med felmarginaler och antaganden som inte fullt ut kan förutsättas gälla under 2024 utan som snarast bör ses som interpolationer.

Sammantaget visar beräkningen att det estimerade värdet som frivilligt arbete genererar årligen i Region Gävleborg motsvarar en andel av BRP, inom intervallet 2,5 till 4 procent av BRP. Detta skulle motsvara ett värde om 2,06 respektive 3,15 miljarder kronor då Gävleborgs bruttoregionprodukt (BRP) uppskattades vara cirka 80 miljarder kronor under 2024. Se gärna RISE rapport om fritidsbanker som ett exempel på hur deras bidrag skulle kunna mätas (RISE, 2020).

Beräkningsmodell

Följande modell har använts för att beräkna det monetära värdet av ideellt arbete i Region Gävleborg under 2024. Vissa antaganden har dock gjorts från data som är äldre än 2024 vilket medför osäkerhet till modellen. Data för 2024 har dock saknats i dessa fall och därför har den mest aktuella datan tillgänglig använts som proxy för beräkningen – alla dessa data har tagits med utan att på något sätt bearbetats vilket innebär att vissa antaganden förutsätter att engagemang och andelar av befolkningen är en konstant.

Modellen har bearbetats av en LLM (Lumo) för att beräkna det slutgiltiga utfallet. Data som förts in i modellen har hämtats från SCB, utredningar från Ersta Sköndal samt från Volontärbyrån. Samtliga dessa uppgifter är beräknade på riket och har använts genom att anta att fördelningarna är konstanta över regioner givet Region Gävleborgs befolkningsstruktur.

Syfte och process

Syftet är att kvantifiera det monetära bidraget från oavlönat (ideellt) arbete i Region Gävleborg genom att:

- Tillämpa åldersspecifika deltagarfrekvenser (andel av respektive åldersgrupp som faktiskt utför ideellt arbete).
- Vikta dessa deltagare med det genomsnittliga antal timmar de bidrar med per år (baserat på den ursprungliga undersökningen av månatliga timmar).
- Värdera det totala antalet beräknade timmar med ett intervall av vedertagna timvärden för ideellt arbete.
- Redovisa resultatet både som ett absolut belopp och som en andel av regionens bruttoregionprodukt (BRP).

Indata

Data från SCBs mikrodatabas MONA har kombinerats med annan statistik från SCBs offentliga statistikportal. Förutom detta har uppgifter från volontärbyrån, Ersta Sköndal samt regionprofiler baserade på befolkningen i Västra Götaland, Värmland och Uppland använts. Modellen rymmer därför både exakta uppgifter och interpolerad data baserad på historiska data som interpolerats.

1. Härledning av årliga timmar per volontär

Den ursprungliga undersökningen anger månatliga genomsnitt för sex breda åldersgrupper. För att erhålla ett årligt värde för varje finfördelat åldersintervall beräknas ett viktat medelvärde baserat på befolkningsandelen i respektive delgrupp.

- Omräkning från månad till år
- Viktat genomsnitt för varje finfördelat åldersgrupp

2. Beräkning av antal volontärer

3. Totalt antal ideella timmar

4. Osäkerhetsintervall

5. En symmetrisk felmarginal om ± 10 procent (Margin = 0,10) appliceras på totalantalet timmar:

6. Monetär värdering

Två referensvärden per timme används:

- Låg värdering: 200 SEK/timme\
- Hög värdering: 250 SEK/timme Värdering (SEK/timme) Nedre gräns Övre gräns

7. Produktivitetskorrigerings

Det monetära värdet för vissa åldersgrupper har korrigerats nedåt i ett försök att estimerat att produktiviteten (utfallet av det ideella arbetet) inte är jämt fördelat i befolkningen oavsett ålder. Antagandet förutsätter att ungdomar och individer i pensionsålder inte är lika produktiva som personer mellan 25 och 65 år. Valen av dessa åldersintervall kommer ur hur statistik presenteras.

8. Andel av regional BRP

Regional bruttoregionprodukt (BRP) uppskattas till cirka 80 miljarder kronor (2024). Värdet beräknas då, som andel av BRP, till intervallet 2,5 till 4 procent av BRP. Detta skulle motsvara ett värde om 2.06 respektive 3,15 miljarder kronor.

Referenser

- Andersen, B. (2016). *Att göra frivilligt arbete ekonomiskt värdefullt* (Report No. XXXX). Stockholm: Statistics Sweden; Ersta Sköndal Bräcke Högskola.
- Bowman, W. (2009). *The economic value of volunteers to nonprofit organizations* (Technical report). Vancouver: Canadian Centre for Philanthropy.
- Bowman, W., & Wood, D. (2009). The economic value of volunteers to nonprofit organizations. *Nonprofit Management & Leadership*, 19(4), 419-435.
- Brown, E. (1999). Assessing the value of volunteer activity. *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly*, 28(1), 3-17.
- von Essen, J., Jegermalm, M., & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014*. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke Högskola.
- Foster, C. (2013). *Household satellite accounts – Valuing voluntary activity in the UK*. London: Office for National Statistics.
- Graff, L. (2009). Reconceptualizing the value of volunteer work. In J. Smith (Ed.), *Volunteerism and Society* (pp. 45-62). London: Routledge.
- Regeringen. (2009). *En politik för det civila samhället* (Proposition 2009/10:55). Stockholm: Finansdepartementet.
- Mook, L., Handy, F., & Quarter, J. (2007). Estimating and reporting the value of volunteer contributions: Results of a survey of Canadian non-profit organizations. Toronto: Canadian Centre for Philanthropy.
- Orlowski, J., & Wicker, P. (2014). The monetary value of voluntary work: Conceptual and empirical comparisons. *Voluntas*, 25(4), 2671-2693.
- Orlowski, J., & Wicker, P. (2015). The monetary value of voluntary work: Conceptual and empirical comparisons. *Voluntas*, 26(6), 2671-2693.
- Roy, K., & Ziemek, S. (2000). On the economics of volunteering. *Journal of Economic Studies*, 27(2), 115-132.
- Sajardo, A., & Serra, I. (2011). The economic value of volunteer work: Methodological analysis and application to Spain. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(5), 873-895.
- Salamon, L. M., Sokolowski, W., & Haddock, M. A. (2011). Measuring the economic value of volunteer work globally: Concepts, estimates, and a roadmap to the future. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 82(3), 217-252.
- Segnestam-Larsson, O., Rådelid, D., & Wester, D. (2019). Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP. Report for Statistics Sweden and Ersta Sköndal Bräcke Högskola. Stockholm: Statistics Sweden.

Solberg, H. A. (2003). Major sporting events: Assessing the value of volunteers' work. *Managing Leisure*, 8(1), 1-27.

SCB. (2023). *Det civila samhället 2023 – Slutrapport* (Report No. X105BR2502). Stockholm: SCB.